

**Maahanmuuttajataustaisten lasten kokemuksia äitien
opiskelusta osana Äidit mukana -hanketta**

Vilma Komulainen ja Inka Perokorpi

Kasvatustieteen kandidaatintutkielma

Kevätlukukausi 2020

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Komulainen, Vilma ja Perokorpi, Inka. 2020. Maahanmuuttajataustaisten lasten kokemuksia äitien opiskelusta osana Äidit mukana -hanketta. Kasvatustieteen kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. 40 sivua.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää lasten kokemuksia äitien opiskelusta Äidit mukana -hankkeessa. Halusimme selvittää, kuinka merkitykselliseksi maahanmuuttajataustaiset lapset kokevat äitinsä opiskelun ja miten he ajattelevat tämän vaikuttavan äitinsä tulevaisuuteen. Toteutimme tutkimuksen haastatteluiluina maahanmuuttajataustaisille lapsille, joiden äidit opiskelivat haastatteluhetkellä hankkeessa. Tutkimuksemme on laadullinen ja sen analyysi on aineistolähtöinen.

Tutkimuksessa ilmenneet äitien opiskelun aiheuttamat tuntemukset olivat pääosin positiivisia. Kaikki haastateltavat ymmärsivät äidin oppivan uusia taitoja koulussa sekä osasivat nimetä näitä opittuja taitoja. Lasten mielestä äidit viihtyivät koulussa, ja heidän kokemustensa mukaan suomen oppiminen oli koulussa tehokkaampaa kuin kotona. He tunnistivat äitien motivaation ja halun oppia kieltä. Osa lapsista ymmärsi yhteyden koulutuksen ja työllistymisen välillä. Suomen kielen osaaminen nostettiin kaikissa haastatteluissa useimmiten esille ja lapset mielsivätkin sen tärkeäksi, sillä ymmärsivät sen vaikuttavan työpaikan saantiin.

Merkittävimmät saamamme tulokset koskivat äidin koulutuksen merkitystä ja sen herättämiä tuntemuksia. Tutkimuksemme aiheesta ei ole tehty aiempia tutkimuksia, joissa hanketta tarkastellaan juuri lasten näkökulmasta. Tutkimus tuotti uutta tietoa Äidit mukana -hankkeesta sekä maahanmuuttajataustaisten lasten kokemuksista äidin ja sitä kautta koko perheen kotoutumisesta.

Asiasanat: kotoutuminen, maahanmuutto, maahanmuuttaja, kielitaito, työllistyminen, lapset, äidit

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	KOTOUTTAMINEN	7
	2.1 Kotouttamisen periaatteet ja niiden merkitys	7
	2.2 Kotoutumisen prosessi	9
	2.3 Kotouttaminen suomalaisessa yhteiskunnassa	10
	2.4 Kielitaidon ja koulutuksen merkitys työelämää varten.....	13
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	18
	3.1 Tutkimustehtävä.....	18
	3.2 Tutkimuskohde ja lähestymistapa	19
	3.3 Tutkimukseen osallistujat.....	20
	3.4 Aineiston keruu	21
	3.5 Aineiston analyysi	22
	3.6 Eettiset ratkaisut	26
4	TULOKSET	28
	4.1 Lasten kokemukset äidin koulunkäynnistä.....	28
	4.2 Koulutuksen tarjoamat mahdollisuudet	29
5	POHDINTA	31
	5.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset	31
	5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet	33
	LÄHTEET	37

1 JOHDANTO

Lepolan (2000) mukaan Suomen maahanmuuttopolitiikka määriteltiin virallisesti viime vuosikymmenen lopulla vastauksena maahanmuuton lisääntymiseen sekä eurooppalaisiin yhteisöihin ja sopimuksiin liittymiseen. Tätä ennen Suomessa maastamuutto oli suurempaa kuin maahanmuutto. Maahanmuuton lisääntyminen on tuonut mukanaan vaadittuja kotouttamisohjelmia. Kotouttamisohjelman ensisijaisena tavoitteena on maahanmuuttajien kotouttaminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään. Vuoden 1999 kotouttamislaki 493/1999 tarkensi hallituksen ohjelmaa toiminnan tasolle. Yllä mainittu laki koskee myös lapsia ja nuoria sekä pitää sisällään tavoitteet ja toimenpiteet, joiden avulla maahanmuuttajat saavat tarvitut tiedot sekä taidot (Latomaa 2007, 319).

Kotoutumisessa tärkeää on maahanmuuttajien ja kantaväestön välinen kanssakäyminen niin arkipäivän tilanteissa kuin lähiyhteisöissäkin (Opetushallitus 2012, 11). Valtion kotouttamisohjelmassa (2016–2019) kerrotaan arkisen kanssakäymisen ja avoimen vuorovaikutuksen olevan onnistuneen prosessin lähtökohtia ja tästä syystä kotouttamisohjelmassa pyritään kaikkien väestöryhmien osallistamiseen. Jotta uuteen kotimaahan asettuminen onnistuisi mahdollisimman hyvin, on tärkeää oppia toimimaan ja asioimaan uudessa asuinmaassaan. Kotoutumista voidaan tarkastella yksilön, perheen, yhteisön tai yhteiskunnan tasolla. (Schubert 2013, 64; Yijälä & Luoma 2018, 10.) Tässä tutkimuksessa kotoutumista ja sen tuomia haasteita tarkastellaan ensisijaisesti lasten ja sitä kautta koko perheen näkökulmasta.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää maahanmuuttajataustaisten lasten kokemuksia äitiensä opiskelusta Äidit mukana -hankkeessa. Tutkimuksessa tulokulmamme on lasten näkökulma, sillä heidän kokemuksiaan tässä hankkeessa ei ole aiemmin tutkittu. Halusimme selvittää lasten käsityksiä äitien koulutuksen merkityksellisyydestä, millaisia tuntemuksia opiskelu herättää ja miten opitut

taidot vaikuttavat äitien tulevaisuuteen. Toteutimme tutkimuksemme lasten ryhmähaastatteluilla joulukuussa 2019. Äidit mukana -hankkeessa maahanmuuttajien kielitaitoa ja koulutusta kehitetään tavoitteena työelämään pääsy. Työn kautta äitien kotoutuminen helpottuu ja edistää koko perheen kotoutumista. Taruimme tutkimusongelmaan aiheen ajankohtaisuuden ja merkityksellisyyden vuoksi. Maahanmuuttajamäärien kasvaessa yhteiskunta tarvitsee uusia keinoja kotoutumisen sujuvuuden kehittämiseksi.

Tutkimuksen teoriaosuudessa esittelemme ensin kotoutumisen periaatteita ja niiden merkitystä ensin yleisellä tasolla, minkä jälkeen siirrymme kotoutumisen prosessin käsittelyyn sekä kotouttamisen toteutukseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Lopuksi käsittelemme kielitaidon ja koulutuksen merkitystä työelämää varten kotouttamisen näkökulmasta. Kielitaito ja koulutus ovat nostettu tärkeimmiksi tekijöiksi maahanmuuttajien työllistymiselle. Työn puolestaan on esitetty edistävän maahanmuuttajien kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja siten parantavan heidän hyvinvointiaan. Työelämään osallistumisen kuvataan myös auttavan uuden kielen ja kulttuurin omaksumisessa. (Kosonen ym. 2019, 1.)

2 KOTOUTTAMINEN

2.1 Kotouttamisen periaatteet ja niiden merkitys

Maahanmuuttajalla määritellään hyvin yleisellä tasolla maasta toiseen muuttavaksi henkilöksi (Maahanmuuttovirasto 2020). Rädyn (2002) mukaan käsite maahanmuuttaja ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen ja sitä voidaankin tarkentaa muun muassa jaottelemalla ihmiset maahantulon syyn seurauksena eri ryhmiin, kuten työperäisiin maahanmuuttajiin, turvapaikanhakijoihin, pakolaisiin ja avio- liiton myötä muuttaneisiin (Airola 2013, 9). Väestöliitto (2020) mukailee Maahanmuuttoviraston määritelmää ja tarkentaa maahanmuuttaja käsitteen viittaavan myös Suomessa syntyneeseen henkilöön, jonka toinen tai molemmat vanhemmista on muuttanut Suomeen.

Kotoutuminen on suuressa roolissa maahanmuuttajista puhuttaessa ja uuteen maahan sopeutumisessa. Termi on 1990-luvulta peräisin oleva suomalainen uudissana, joka viittaa integraation käsitteeseen, jolla tarkoitetaan jonkin osaksi tulemistä (Havi ym. 2012, 22). Työ- ja elinkeinoministeriön (2020) mukaan kotouttaminen määritellään yhteiskunnan ja maahanmuuttajan vuorovaikutteiseksi kehitykseksi, jonka päämääränä on, että maahanmuuttajalle syntyy tunne, jossa hän kokee olevansa yhteiskunnan aktiivinen ja täysivaltainen jäsen. Tätä edistetään ja tuetaan viranomaisten sekä muiden eri tahojen toimenpiteillä ja palveluilla, kuten tarjoamalla ohjausta ja neuvontaa (Havi, Lätti, Westman, Hiltunen & Rannikko 2012, 22). Länsimaissa kotoutumisen kehittäminen onkin nostettu yhdeksi tärkeäksi yhteiskunnan tavoitteiksi (Engdahl 2014, 3). Kotoutuminen on merkityksellistä, sillä sen on todettu eri tutkimusten mukaan pienentävän syrjäytymisen riskiä sekä parantavan yksilöiden tyytyväisyyttä elämään, muun muassa vähentämällä yhteiskunnasta eristäytymistä, yksinäisyyttä ja jopa itsemurhia (Berkman & Glass 2000, 144; Brissette, Cohen & Seeman 2000, 54–56; Umberson 1987, 306). On tärkeää, että yhteiskunta pyrkii vähentämään näitä negatiivisia seurauksia.

Schubertin (2013) mukaan kotoutuessaan maahanmuuttajat tuovat väistämättä omaa kulttuuriaan mukanaan siirtyessään uuteen kulttuuriin, samalla

omaksuessaan itselleen piirteitä uudesta kulttuurista. Maahan muuttanutta täytyy kannustaa ylläpitämään myös omaa kieltään ja hänen kulttuuriaan tutustuessaan uuden asuinmaan kielelliseen ja kulttuuriseen ympäristöön. Näin vastaanottava yhteiskunta saa uusia vaikutteita ja monimuotoistuu. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020.) Kotoutumista voidaankin pitää kaksisuuntaisena prosessina, jossa yhteiskunta muuttuu väestön monimuotoistuessa ja maahanmuuttaja hankkii yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja sekä taitoja (Havi ym. 2012, 20; Työ- ja elinkeinoministeriö 2020). Tämä edellyttää sitoutumista niin maahanmuuttajilta itseltään kuin vastaanottavalta yhteiskunnaltakin (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020).

Havi (2012) nimeää kotoutumisen tavoitteeksi kyvyn tarjota yhä useammalle maahanmuuttajalle tietoa sekä tukea yksilölliseen ja perhekohtaiseen kotoutumiseensa heti maahantulonsa jälkeen. Erityisesti maassa olon ensimmäisten vuosien aikana tähän panostetaan (Opetushallitus 2012, 11). Maahanmuuttajien määrä on kuitenkin lisääntynyt viime vuosien aikana, ja tästä syystä alkuvaiheen palveluiden saanti voi olla hidasta. Maahanmuuttajavolyymin voimakas kasvu sekä resurssien puute saattavat johtaa aikuisten maahanmuuttajien jäämiseen työvoiman ulkopuolelle ja hidastaa kotoutumista, kasvattaa koulutuseroja sekä syrjäytymisen riskiä monessa sukupolvessa ja moninkertaistaa kotoutumisen kustannuksia pitkällä aikavälillä (Havi ym. 2012, 22). Perheiden kotoutumisessa lapset ovat joko enemmän tai vähemmän osana vanhempiensa maahanmuuttoa, kotoutumista ja siihen liittyviä valintoja. Vanhempien tekemät valinnat vaikuttavat väistämättä lapsen elämään. (Hunner-Kreisel & Bohne 2016, 4.)

Schubertin (2013) mukaan aikuisen maahanmuuttajan sopeutumisessa täytyy ottaa huomioon se, että hänellä on jo useiden kymmenien vuosien aikana muodostunut oma elämä, tavat sekä vahvat ajatukset omasta identiteetistään ja hänen oma tyyhinsä toimia ja ymmärtää yhteiskuntaa voi olla aivan toisenlainen kuin uuden yhteisön normi. Mitä erilaisempia aikaisemmasta kulttuurista omaksutut tavat ovat, sitä vaikeampaa voi sopeutuminen olla. Uuteen kulttuuriin tutustuminen saa yksilön pohtimaan omaa toimintaansa ja sen perusteltavuutta suhteessa aikaisemmassa kulttuurista tuttuun käyttäytymiseen (Puukari & Taajamo 2007, 17). Schubert (2013) toteaa sen, tuleeko uuteen maahan vakituisesti

vai esimerkiksi opiskelemaan, vaikuttavan huomattavasti siihen, kuinka merkitykselliseksi kotoutuminen koetaan. Schubert kertoo myös maahanmuuttajien kokemusten olevan positiivisia tai negatiivisia sen mukaan onko muutto tapahtunut vastahakoisesti esimerkiksi vaarallisen elämäntilanteen takia tai jonkun muun henkilön, esimerkiksi aviopuolison, irrallisen päätöksen vuoksi. Oma halu kotoutua uuteen kulttuuriin vaikuttaa luonnollisesti kotoutumisen etenemiseen sekä onnistumiseen.

2.2 Kotoutumisen prosessi

Schubert (2013) kertoo yhteiskunnan toimivuuden kannalta olevan välttämättöntä kehittää uusia kotouttamismalleja esimerkiksi erilaisten maahanmuuttajiin kohdistuneiden hankkeiden muodossa. Malleja on tärkeä kehittää ja näin pyrkiä onnistuneeseen kotouttamiseen. Havi ym. (2012) toteaa jokaisen ihmisen olevan yksilöllinen ja tästä syystä kotoutumisprosessi on jokaisella erilainen. Myös omat toiveet, yksilölliset piirteet ja ikä vaikuttavat asennoitumiseen uutta asuinpaikkaa kohtaan. Kotoutumisessa täytyy jättää vanha tuttu elämä taakseen ja löytää tasapaino kahden eri kulttuurin välillä. (Schubert 2013, 63.) Akkulturaatioasenne kuvaa ihmisen asennetta kahden kulttuurin kanssa elämiseen ja se sisältää kaksi toisistaan eroteltavaa ajatusta. Ensimmäinen on se, kuinka paljon yksilö haluaa vaalia omaa kulttuuriperintöään ja identiteettiään. Toinen on se, kuinka paljon hän haluaa olla kontaktissa valtaväestöön sekä olla aktiivisesti tekemisissä heidän kanssaan. (Schubert 2013, 65.) Akkulturaatioasenteen voidaankin ajatella määrittävän maahanmuuttajan yksilöllistä kotoutumisen prosessia.

Berry (1984) on kehittänyt mallin kotoutumisen prosessista. Malli sisältää neljä erilaista strategiaa: assimilaatio, separaatio, integraatio ja marginalisaatio. Assimilaatiossa ihminen luopuu omasta kulttuuri-identiteetistään ja hänen tavoitteensa on valtaväestöön kuuluminen. Separatio on puolestaan tämän vastakohta. Siinä yksilö haluaa pysyä omassa kulttuuri-identiteetissään eikä ota kontaktia yhteiskuntaan. Integraatiossa ihminen säilyttää elämässään omaa kulttuuriaan, mutta samaan aikaan haluaa olla kontaktissa valtaväestöön sekä tulla osaksi yhteiskuntaa. Integraatio kuitenkin onnistuu vain, jos yhteiskunta on

avoin kulttuuriselle moninaisuudelle. Neljännessä strategiassa, marginalisatiossa, yksilö syrjäytyy. Hän ei halua säilyttää omaa kulttuuriperintöään, mutta ei myöskään koe osallisuutta valtaväestöön. Nämä neljä Berryn strategiaa eivät ole välttämättä pysyvä identiteetti, vaan se saattaa vaihdella kotoutumisen eri vaiheissa. Maahanmuuttaja voi myös kokea osallisuutta useampaan kuin yhteen strategiaan. Toimintatavat voivat myös vaihdella ympäristön mukaan. Tutkimamme Äidit mukana -hanke kuuluu näistä Berryn malleista integraatiostrategiaan. Siinä maahanmuuttajaäitejä autetaan sopeutumaan Suomen kulttuuriin ja yhteiskuntaan arvostamalla heidän omaa kulttuuritaustaansa (Schubert 2013, 66).

2.3 Kotouttaminen suomalaisessa yhteiskunnassa

Työ- ja elinkeinoministeriön (2020) mukaan maahanmuutto Suomeen on viime vuosina monipuolistunut ja lisääntynyt runsaasti. Onkin tärkeää, että maahanmuuttajille tarjotaan erilaisia kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä sekä palveluja. Tällaisia ovat muun muassa kielen opetus, neuvonta, ohjaus, perehdyttäminen yhteiskuntaan sekä työvoimapolitiiseen aikuiskoulutukseen ja työmarkkinatoimenpiteisiin rinnastettavat toimenpiteet. Toimenpiteitä ovat myös luku- ja kirjoitustaidon opetus sekä muu perusopetusta täydentävä opetus ja palvelut, jotka kannustavat maahanmuuttajaa omatoimisesti hankkimaan yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja. (Arajärvi 2009, 63.) Näitä yllä mainittuja keinoja hyödyntämällä maahanmuuttajan päämääränä on saavuttaa tunne, jossa kokee itsensä yhteiskunnan aktiiviseksi ja täysivaltaiseksi jäseneksi.

Suomen virallinen kotouttamispolitiikka tähtää maahanmuuttajien yhteiskuntaan osallistumiseen, mutta tukee myös heidän pyrkimyksiään ylläpitää omaa kieli- ja kulttuuriperintöään. Valittu politiikka perustuu laajoihin tutkimuksiin, joiden mukaan tällainen menettely takaa parhaimmat edellytykset kotoutumiselle. (Havi ym. 2012, 24.) Oma kieli ja kulttuuriperintö voivat olla kaiken muutoksen keskellä maahanmuuttaneelle hyvinkin tärkeitä asioita, joihin tukeutua muiden asioiden muuttuessa ympärillä. Suomessa käytetty kotouttamisohjelma perustuu kotouttamislakiin ja hallitusohjelman kotoutumista koskeviin

painotuksiin. Sen tavoitteena on laaja-alaisen yhteistyön avulla varmistaa maahanmuuttajien aktiivinen osallistuminen ja näin lisätä tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja eri väestöryhmien välistä myönteistä vuorovaikutusta. Ohjelma keskittyy erityisesti keinoihin, jotka parantavat maahanmuuttajien työllisyyttä, edistävät kotoutumiskoulutusta ja parantavat heikossa asemassa olevien maahanmuuttajien, esimerkiksi naisten, nuorten ja lasten, asemaa. (Havi ym. 2012, 24.) Suomessa päävastuu kotoutumislain mukaisista kotouttamistoimenpiteistä on kunnilla sekä työ- ja elinkeinotoimistoilla (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020).

Valtion kotouttamisohjelmassa (2016–2019) on aina hallituskausittain määriteltä kotouttamiselle tavoitteet ja toimenpiteet. Myös jokaisella Suomen kunnalla tulee olla tehtynä kotoutumisen vahvistamiseksi oma ohjelmansa. Tehty ohjelma hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja se tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Sen laadintaan, toteutukseen ja seurantaan osallistuvat alueelliset ja paikalliset viranomaiset sekä muut keskeiset toimijat. (Valtion kotouttamisohjelma 2016–2019, 41–42.) Kotouttamisohjelman keskeisiä tavoitteita on tuoda maahanmuuttajien oman kulttuurin vahvuudet vahvistamaan Suomen innovaatiokykyä, tehostaa kotouttamista poikkihallinnollisesti, lisätä valtion ja kuntien välistä yhteistoimintaa sekä kannustaa avointa keskustelukulttuuria maahanmuuttopolitiikasta rasismia sallimatta (Valtion kotouttamisohjelma 2016–2019, 1). Kotouttamisohjelman (2016–2019) mukaan näihin yllä esitettyihin tavoitteisiin pyritään tarjoamalla jokaiselle maahanmuuttavalle tarkoituksenmukainen alkupalvelukokonaisuus, joka käynnistää kotoutumisprosessin viiveettä.

Suomeen muuttajille tulee tarjota tilaisuus päästä hankkimaan mahdollisimman pian tarvittava kielitaito sekä tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja näin saada mahdollisuus osallisuuden kokemiseen. Osallisuuden kokeminen ja kotouttamistoimenpiteet ovat merkittävässä asemassa kotoutumisprosessin onnistumisessa. (Havi ym. 2012, 23.) Suomessa maahanmuuttajien kotoutumista ja työelämään pääsyä edistetään usein työvoimapolitiisella kotoutumiskoulutuksella tai omaehtoisella opiskelulla (Valtion kotouttamisohjelma 2016–2019, 18). Koulutus sekä sen tavoitteet, sisällöt ja tulokset ovat olleet keskipisteessä pohdittaessa maahanmuuttajien kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomessa

aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus on tavallisesti työvoimapolitiittista aikuiskoulutusta (Latomaa ym. 2013, 173–174).

Aikuisten maahanmuuttajien alkuvaiheen ohjauksen, neuvonnan ja kotoutumiskoulutuksen kehittämiseksi on tehty työtä viime vuosina useissa eri hankkeissa (Pöyhönen, Tarnanen, Vehviläinen, Virtanen & Pihlaja 2010, 31). Tällaisia ovat esimerkiksi Vanhemmat mukaan kouluun -hanke, Kotona Suomessa -hanke ja Kielen taidot työllistymisen tukena -hanke. Ruhanen ja Martikainen (2006) kertovat suurimman osan maahanmuuttajien työllistymistä tehdyistä hankkeista kohdistuvan juuri naisiin. Monet maahanmuuttajanaiset muuttavat uuteen maahan perhesyistä niin vaimoina, äiteinä kuin tyttärinäkin, ja maan työkeskeisyys voi tulla heille suurena yllätyksenä (Martikainen & Tiilikainen 2007, 29–30). Maahanmuuttajaperheiden kotouttamisessa on tärkeää tukea koko perhettä. Tällä tarkoitetaan, että maahanmuuttajavanhempien roolia lastensa ensisijaisina kasvattajina tuetaan samalla, kun vanhemmille tarjotaan tietoa ja neuvontaa perheille suunnatuista palveluista sekä perheitä koskevasta lainsäädännöstä ja käytännöstä. (Havi ym. 2012, 24.) On tärkeä huomioida kotouttamisessa koko perhe ja tätä kautta myös lasten asema eikä pelkästään paneutua aikuisten maahanmuuttajien asemaan.

Valtion kotouttamisohjelman (2016-2019) mukaan maahanmuuttajien työmarkkina-asema on monilla mittareilla arvioituna heikompi kuin koko väestön, sillä työmarkkinoille pääsy on huomattavasti hitaampaa ja työttömyysjaksot pitkittyvät kantäväestöä useammin. Keskeisimmiksi ongelmiksi nousevat riittävä kielitaito sekä ennakko-oletukset, joita maahanmuuttajat kohtaavat (Arajärvi 2009, 63; Schubert 2013, 63). Etenkin maahanmuuttajanaisten alkuvaiheen työllistyminen on hitaampaa ja työttömyysaste on korkeampi kuin miehillä, joilla ulottuvuus työmarkkinoille on suurempi. Naiset myös jäävät palveluiden ulkopuolelle miehiä useammin. Heikompaan asemaan työmarkkinoilla on arvioitu vaikuttavan etenkin lasten hoitovastuun epätasainen jakautuminen ja tästä johtuva maahanmuuttajanaisten vähäisempi osallistuminen kotoutumiskoulutukseen. (Havi ym. 2012, 24; Homovic 2008, 5; Valtion kotouttamisohjelma 2016–2019, 20.) Jos kotimaassa naisen rooli ollut hoitaa lapsia, ei välttämättä edes aja-

tella vaihtoehtoa, jossa äitikin käy töissä kotona lasten hoitamisen sijaan. Puolisoina maahan saapuneet ja kotona lapsia hoitavat äidit saattavat jäädä kokonaan kotoutumistoimien ulkopuolelle, mikä vaikeuttaa myös lasten yhteiskunnan jäseniksi kasvun tukemista.

Erityisesti äitien rooli onnistuneessa kotoutumisessa on todettu monissa tutkimuksissa merkittäväksi ja koko perheen kotoutumista edistäväksi. (Havi ym. 2012, 24; Kosonen ym. 2019, 1.) Mikäli puoliso ei tue vaimon osallistumista kotoutumista tukeviin opintoihin ja muihin palveluihin, saattaa vaimo syrjäytyä suomalaisesta yhteiskunnasta. Perheen äidin syrjäytymisen yhteiskunnasta voidaan puolestaan ajatella vaikuttavan lasten syrjäytymisen riskiin. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat ne naiset, jotka ovat muuttaneet Suomeen perhesyistä kouluttamattomina. Kotouttamisohjelman tavoitteena onkin saada maahanmuuttajanaiset nykyistä tehokkaammin kotouttamistoimenpiteiden piiriin. (Havi ym. 2012, 24.)

2.4 Kielitaidon ja koulutuksen merkitys työelämää varten

Työnteko määrittää huomattavasti arkeamme. Se rytmittää ajankäyttöä, tarjoaa sosiaalisia verkostoja sekä vaikuttaa taloudelliseen ja psyykkiseen hyvinvointiin (Yijälä & Luoma 2018, 5). Työpaikan saaminen saattaa olla korvaamaton osa kotoutumista. Työ ei ole pelkästään taloudellisten resurssien ansaitsemista vaan se tarjoaa myös sosiaalista hyötyä tilanteessa, jossa maahanmuuttaja onnistuu vakiinnuttamaan itselleen pysyvän ja turvatun työpaikan niin hyvässä asemassa kuin mahdollista. (Valenta 2008, 24.) Työ on maahanmuuttajille yksi tärkeimmistä avaimista hyvään kotoutumiseen. Jos työelämän ovet eivät aukene, kotoutuminen jää usein puolitiehen (Havi ym. 2012, 26). Suomalainen yhteiskunta rakentuu työssäkäyvien aikuisten varaan. Työ on olennainen osa kotoutumista ja Suomessa sitä korostaa työministeriön keskeinen asema maahanmuuttoasioissa. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 29–30.)

Yijälä ja Luoma (2018) tuovat esille tutkimuksessaan työpaikan olevan tila, jossa on mahdollisuus kohdata muita ihmisiä sekä oppia sosiaalisessa vuorovai-

kuksessa uuden kotimaan kieltä ja kulttuuria. Saamalla työpaikan maahanmuuttajat ja pakolaiset laajentavat mahdollisuuksiaan luoda verkostoja sekä luoda uudelleen identiteettiään ja näin edistää uuteen maahan sopeutumista. Työttömällä maahanmuuttajalla on huonommat mahdollisuudet luoda suhteita kantaväestöön kuin työssä käyvällä. (Valenta 2008, 33; Yijälä & Luoma 2018, 12.)

Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on antaa aikuiselle maahanmuuttajalle sellaiset kielelliset, yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja elämänhallintaan liittyvät valmiudet, joiden avulla hän pystyy selviytymään jokapäiväisessä elämässä, toimimaan työelämässä sekä hakeutumaan jatko-opintoihin (Opetushallitus 2012). Suurin osa maahanmuuttajista hakeutuu Suomeen muutettuaan työelämään ja onkin tärkeää, että kotoutumiskoulutus on työelämälähtöistä ja tarjoaa mahdollisuuden harjaannuttaa kielitaitoa työelämäjakson aikana. Yhteiskunnan on kuitenkin otettava huomioon muutkin kuin työkäiset tai työkuntoiset maahanmuuttajat. Huomiota on kiinnitettävä siihen, miten maahanmuuttajien kotoutumisprosessi toteutuu erityisryhmien, kuten luku- ja kirjoitustaidottomien, kohdalla. Kotoutuminen tulisikin nähdä paitsi työllistymisen myös elämänhallinnan näkökulmasta. Samaan aikaan tulisi huolehtia siitä, ettei erityisryhmiltä suljeta reittiä työelämään. (Pöyhönen ym. 2010, 72.)

Kotoutumiskoulutuksen sisältöjä ovat kielen opetus, valmentava perus- ja ammatillinen opetus sekä työharjoittelu (Pehkonen 2017, 21). Työharjoittelu on ruotsalaisen tutkimuksen mukaan yksi tehokkaimmista toimista, joita käytetään maahanmuuttajien ja pakolaisten integraatiossa työelämään (Franzén & Johansson 2004, 1). Työharjoittelua toteutetaan myös Äidit mukana -hankkeessa. Hankkeen toisessa vaiheessa maahanmuuttajaäidit aloittavat kevään mittaisen työkokeilun. Työkokeilulla ja suomen kielen opiskelulla pohjustetaan henkilön mahdollisuuksia jatkaa opintoja esimerkiksi ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuksella tai työllistymällä suoraa työkokeilun jälkeen. Tarkoituksena on, että maahanmuuttajaäidit suorittavat tutkintoja tai osatutkintoja osana koulutusta. (Äidit mukana 2019.) Suomen kielen taito helpottaa työharjoittelu- paikkojen löytämistä ja madaltaa kynnystä päästä työelämään. Maahanmuuttajat ymmärtävät useimmiten kielitaidon merkityksen työllistymisessä, mutta osa

heistä voi olla hämmentyneitä siitä, etteivät pysty enää toimimaan entisessä ammatissaan heikon suomen kielen taidon takia. (Peltola & Metso 2008, 102.)

Kotouttamistyötä tekevien asiantuntijoiden puheessa suomen kielen taito nähdään keinona saavuttaa tavoitteita ja siltana sosiaalisiin suhteisiin (Tarnanen & Pöyhönen 2011, 149). Sosiaalisilla suhteilla sekä sosiaalisella pääomalla on ensisijaisen tärkeä rooli maahanmuuttajille puhuttaessa heidän elämänlaadustaan. Sosiaalinen kontakti ja epäviralliset suhteet ovat reunaehtoja yhteiskuntaan liittymisessä ja helpottavat kulttuurista ja taloudellista integraatiota. (Valenta 2008, 1.) Työn lisäksi myös koulutus mahdollistaa yhteiskuntaan kiinnittymisen uudessa maassa (Pehkonen 2017, 18). Työ ja koulutus voidaankin nähdä eräinä tärkeimmistä keinoista kokea osallisuutta uuteen kulttuuriin ja asuinmaahan. Maahanmuuttajat, jotka omaavat huomattavan inhimillisen pääoman ja saavuttavat uudelleen oman sosiaalisen asemansa uudelleensijoittumisen jälkeen, ovat parhaassa asemassa työelämässä. (Valenta 2008, 24.)

Työpaikan saanti ei ole kaikille itsestäänselvyys, sillä ammattirakenteiden muovautuessa työpaikkojen määrä ja työtehtävien sisällöt ovat muuttuneet. Koulutuksesta on tullut aiempaa selkeämmin työmarkkinoille pääsyä ja sinne kiinnittymistä määrittävä tekijä eikä sekään aina takaa työllistymistä. Erityisesti maahanmuuttajien osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa on edelleen puutteita. (Yijälä & Luoma 2018, 5.) Useat tutkinnot ovat kulttuuri- ja yhteiskuntasidonnaisia, eivätkä sellaisenaan siirrettävissä toiseen maahan. Se on osaltaan heikentänyt koulutettujen maahanmuuttajien pääsyä työmarkkinoille omaa koulutustaan vastaavaan työhön. (Pehkonen 2017, 20.) Työllistymisen nopeutuminen on erityisen tärkeää Suomen kaltaisessa maassa, jossa väestö ikääntyy nopeasti ja useilla aloilla on pulaa osaajista ja tekijöistä. (Kosonen ym. 2019, 1). Maahanmuuttajan hankkimien taitojen hyödyntäminen on tärkeää niin hänen hyvinvoinnilleen kuin Suomen kilpailukyvyllä globaaleilla markkinoilla (Yijälä & Luoma 2018, 174).

Maahanmuuttajien tietämättömyys yhteiskunnan rakenteista sekä kulttuurin normeista ovat kotoutumista huomattavasti vaikeuttava tekijä ja tästä syystä yhteiskunnan myönteisellä asenneilmapiirillä maahanmuuttajia kohtaan on suuri merkitys puhuttaessa kotoutumisen onnistumisesta (Havi ym. 2012, 22).

Asenneilmapiiri voi joko edistää tai hidastaa maahanmuuttajien kotoutumista. Eri väestöryhmien välillä vallitsevien myönteisten asenteiden, luottamuksen ja kunnioituksen tunnusmerkkejä ovat kokemus yhteenkuuluvuudesta ja turvallisuudesta, syrjimätön kohtelu sekä yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa. (Valtion kotouttamisohjelma 2016-2018, 36.)

Työllistyminen ja työpaikan säilyttäminen edellyttää yksilöltä halua oppia ja kehittää kielitaitoaan (Tarnanen & Pöyhönen 2011, 143). Moni maahanmuuttaja on kuitenkin epävarma omista kyvyistään eikä osaa hakea työtä niin itsenäisesti kuin Suomessa odotetaan. Tästä syystä useat tarvitsisivat työnhakuun enemmän tukea. (Peltola & Metso 2008, 101.) Maahanmuuttajan työllistymiseen vaikuttavat myös työnantajien asenteet ja yhteiskunnassa vallitseva asenneilmapiiri (Peltola & Metso 2008, 97). Työnantajan maahanmuuttajavastainen asenne saattaa hyvinkin osoittautua palkkauksen esteeksi. Suomessa maahanmuuttajille ei ole olemassa omia työmarkkinoita, vaan he kilpailevat samoista työpaikoista kuin syntyperäiset suomalaiset työnhakijat. Heitä koskevat samat iälle, sukupuolelle ja jopa ulkonäölle asetetut epäviralliset vaatimukset. Nämä vaatimukset voivat tuntua liioitelluilta ja ovat ristiriidassa poliittisella tasolla käytävien keskustelujen kanssa. Esimerkkinä työnantajien haluttomuus palkata varhaisessa keski-ikässä olevia työnhakijoita on ristiriidassa eläkeiän nostamiselle ja työurien pidentämiselle asetettujen tavoitteiden kanssa. (Peltola & Metso 2008, 98.)

Työnantajat käyttävät suomen kielen taitoa tekosyynä, kun eivät halua palkata avoimena olevaan työhön maahanmuuttajataustaista työnhakijaa. Suomen kielen taitamiseen kohdistetut vaatimukset voivat olla täysin kohtuuttomia kyseessä oleviin työtehtäviin nähden. Liioitellut kielitaitovaatimukset vaikeuttavat paitsi maahanmuuttajien työhön pääsyä myös työssä etenemistä. Työnantajat voivat ajatella heikomman suomen kielen taidon tarkoittavan automaattisesti myös huonompaa ammattitaitoa. Valitettavan usein huomiota kiinnitetään työtehtävistä selviytymisen sijaan pelkästään työntekijän suomen kielen hallintaan ja näin ollen syrjitään maahanmuuttajataustaisia. (Forsander 2013, 236–237; Peltola & Metso 2008, 111.)

Maahanmuuttajataustaisten naisten saaminen työelämään on tärkeää, sillä naisten työllistyminen kasvattaa valtion verotuloja ja pienentää sosiaaliturvakustannuksia. Työpaikan saaminen, kotoutuminen ja kielen oppiminen tukevat myös lasten koulutuspolun sujumista ja lasten integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Lisäksi maahanmuuttajaäitien työllistyminen vahvistaa perheissä käsitystä naisen tasa-arvoisesta asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa. (Kosonen ym. 2019, 4.) Naisia ja etenkin kotiäitejä pidetään kuitenkin kielen oppimisen ja opettamisen kannalta haasteellisena ryhmänä. Lasten ollessa pieniä naiset keskittyvät pääosin kodin hoitamiseen, jolloin heidän kielitaitonsa voi olla miltei olematon vielä useiden vuosien maassa asumisen jälkeenkin. Lisäksi heidän joukossaan on myös luku- ja kirjoitustaidottomia. (Peltola & Metso 2008, 106.) Kielikysymyksiin vaikuttavat lähtökohdat sen mukaan, kuinka vanhana, minkä takia ja mistä paikasta tai sosiaalisesta asemasta Suomeen muutetaan (Latomaa, Pöyhönen, Suni ja Tarnanen 2013, 164). Nämä kaikki yllä mainitut tekijät ovat yhteydessä siihen, kuinka nopeasti yksilö pystyy uuden maan kielen omaksumaan ja sitä hyödyntämään.

Useissa tutkimuksissa on selvinnyt, kuinka paljon maahanmuuttajat ja heidän lapsensa arvostavat koulutusta. Tämä tuli esille myös saamissamme vastauksissa siitä huolimatta, että vanhempien sosiaalinen asema usein heikkenee maahanmuuton vuoksi. Monissa tapauksissa maahanmuuttajien lapset menestyvät huonommin ja kouluttautuvat vähemmän kuin valtaväestöön kuuluvat lapset. (Teräs & Kilpi-Jakonen 2013, 185.) Selityksenä tälle pidetään vanhempien sosioekonomista asemaa, joka maahan muuttaneilla vanhemmilla on tavallisesti heikompi kuin valtaväestöllä, mikäli kohtaa esimerkiksi työllistymisvaikeuksia tai lähtömaan koulutusjärjestelmä on ollut puutteellinen (Teräs & Kilpi-Jakonen 2013, 188). Työllistymisvaikeudet vaikuttavat suoraan tuloihin sekä sosiaaliseen asemaan. Yijälän ja Luoman (2018) tutkimuksessa etenkin työttömien maahanmuuttajien puheessa korostui tarve olla hyödyksi ja toimettomuus sekä riippuvuus tuista koettiin ahdistavaksi. Kyvyttömyys elättää itsensä työtä tekemällä vaikutti käsitykseen omasta itsestä ja statuksesta yhteiskunnassa.

Koulumenestystä heikentävät syrjintä sekä rasismi ja sitä parantavat maan kielen osaaminen, yhteiskunnan ymmärtäminen, vanhemmilta saatu tuki ja heidän pyrkimyksensä korkeampaan koulutukseen (Teräs & Kilpi-Jakonen 2013, 185). Kaikki yhteiskunnan toimenpiteet, jotka tähtäävät pienentämään taloudellista ja sosiaalista eriarvoisuutta, auttavat valtaväestön lisäksi myös maahanmuuttajia (Teräs & Kilpi-Jakonen 2013, 201). Unicef (2009) on esittänyt maahanmuuttajalasten koulumenestyksen kohenevan, jos heidän vanhempiansa koulutusmahdollisuuksia kehitettäisiin ja siitä seuraisi perheen sosioekonomisen aseman paraneminen (Teräs & Kilpi-Jakonen 2013, 189).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää maahanmuuttajataustaisten lasten kokemuksia heidän äitiensä opiskelusta. Tarkoituksena oli saada selville, kuinka merkitykselliseksi maahanmuuttajataustaiset lapset kokevat äitinsä opiskelun sekä miten he ajattelevat tämän vaikuttavan äitinsä tulevaisuuteen. Tavoitteena oli myös selvittää lasten näkökulmasta, millainen vaikutus äidin opiskelulla on koko perheen arkeen.

Näin ollen tutkimuskysymyksiksi valikoituivat seuraavat:

1. Miten merkityksellisesi maahanmuuttajataustaiset lapset kokevat äitinsä koulutuksen?
2. Millaisia tuntemuksia äidin opiskelu herättää osana Äidit mukana -hanketta?
3. Mitä maahanmuuttajataustaiset lapset kokevat äitiensä oppivan koulussa osana hanketta?
4. Miten maahanmuuttajataustaiset lapset kokevat äitiensä oppimien taitojen vaikuttavan äitien tulevaisuuteen?

3.2 Tutkimuskohde ja lähestymistapa

Maahanmuuttajanaisten kotoutuminen ja työelämään pääsy on puhuttanut viime aikoina paljon eri medioissa. Kielitaidon puute, matala koulutustaso ja jatkuva kotonaolo lasten kanssa ovat eristäneet monen maahanmuuttajaäidin kotiin ja pois työelämästä. Tämä tärkeä asia on myös nostettu esiin yhteiskunnallisesti. (Äidit mukana 2019.) Tämä tutkimus on tehty osana Äidit mukana -hanketta. Hankkeen tavoitteena on edistää maahanmuuttajaäitien kotoutumista ja työllistymistä. Tämän myötä myös vahvistetaan maahanmuuttajataustaisten äitien suomen kielen oppimista, kotoutumista ja integroitumista yhteiskuntaan sekä luodaan heille uusia mahdollisuuksia sosiaaliseen kanssakäymiseen kantaväestön kanssa. Tarkoituksena on, että kotona olevat maahanmuuttajaäidit voisivat kehittää suomen kielen oppimisen taitojaan niin, että ne mahdollistaisivat ammattiopinnot ja työelämään siirtymisen nopeutetussa aikataulussa perinteiseen koulutusmalliin verrattuna. Samalla maahanmuuttajaäidit voivat tukea lastensa suomen kielen oppimista ja sopeutumista suomalaiseen päivähoito- ja koulutusjärjestelmään. Hankkeen on tutkittu parantavan maahanmuuttajanaisten luku- ja kirjoitustaitoa sekä matemaattista osaamista. (Äidit mukana 2019.) Kuitenkaan siitä, miten lapset koskevat oman äitinsä opiskelun osana kyseistä hanketta, ei ole aikaisemmin tutkittu.

Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus. Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan ymmärtämään, kuvaamaan tai teoreettisesti jäsentämään ilmiöitä, toimintaa tai tapahtumia. Edellä mainittujen piirteiden takia luonnolliseksi lähestymistavaksi tälle tutkimukselle valikoitui juuri tämä tutkimusmetodi. Tämän tutkimuksen taustalla vaikuttaa fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusperinne, jonka erityispiirteenä korostuu ihmisen rooli niin tutkijana, kuin tutkittavana (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34; Varto 1992).

Tuomi ja Sarajärvi (2009) toteavat niin hermeneuttisessa kuin fenomenologisessa ihmiskäsityksessä tutkimuksen teon kannalta keskeisiksi käsitteiksi nousevan merkityksen, kokemuksen ja yhteisöllisyyden. Tämän tutkimuksen tarkoi-

tuksena olikin selvittää maahanmuuttajataustaisten lasten kokemuksia sekä aiheen merkityksellisyyttä heille. Tekemämme tutkimus nojaa näistä syistä yllä mainittuihin ihmiskäsityksiin. Fenomenologisen ajatusmallin mukaan kaikella on ihmiselle omanlainen merkityksensä ja tästä syystä kokemukset muotoutuvat niille annettujen erilaisten merkitysten kautta (Laine 2010, 29).

3.3 Tutkimukseen osallistujat

Haastattelimme maahanmuuttajataustaisia lapsia, joiden äidit olivat osana hanketta. Yhteensä teimme kolme ryhmähaastattelua, joissa oli kokonaisuudessaan 9 lasta. Haastateltavat lapset opiskelivat yleisopetuksessa vuosiluokilla 1–2. Lasten äidit opiskelivat samassa koulussa, mutta eri luokilla kuin tutkittavat itse. Haastatteluissa ei ollut paikalla tulkkia, joten osalle lapsista käänsimme kysymykset englanniksi.

Tutkimukseen osallistujien valinnassa keskeistä on, että osallistujat on valittu tutkimuksen tarkoitukseen sopivasti ja harkitusti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 86). Tutkittavat valikoituivat tutkimukseen sen perusteella, että heidän äitinsä opiskelivat kyseisellä hetkellä osana Äidit mukana -hanketta, he olivat haastattelupäivänä paikalla koulussa ja opiskelivat vuosiluokilla 1. tai 2. Tutkimukseen tulee valita vain sellaiset henkilöt, joilta voidaan olettaa saatavan kaikista parhaiten tietoa ilmiöstä, jota tutkitaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 86). Tuomen ja Sarajärven mukaan (2009) tiedonantajien valinnan ei tule olla satunnaista vaan tarkoitukseen sopivaa ja harkittua. Tutkittavat saimme haastatteluihin olemalla yhteydessä kouluihin. Heidän kauttaan löysimme tutkimukseemme sopivia oppilaita ja pyysimme heitä lähettämään suostumuslomakkeet perheille haastattelusta.

3.4 Aineiston keruu

Keräsimme tutkimuksemme aineiston joulukuussa 2019. Aineisto kerättiin toteuttamalla kolme ryhmähaastattelua kahdella eri koululla, jotka olivat mukana Äidit mukana -hankkeessa. Ryhmähaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, jossa on paikalla yhdellä kerralla useampi kuin yksi haastateltava sekä mahdollisesti useampi haastattelija (Eskola & Suoranta 1998, 94). Kaikissa haastatteluissamme oli kaksi haastattelijaa ja kolme haastateltavaa. Jokainen haastattelu kesti noin 20 minuuttia. Haastattelurunko koostui kolmesta kysymyksestä, joista esitimme tarpeen mukaan tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastattelu on eräänlaista vuorovaikutusta, jossa niin haastattelija kuin haastateltava vaikuttavat toisiinsa. Haastattelu on osa normaalia elämää, ja näin normaalit sosiaaliset, fyysiset ja kommunikatioon liittyvät seikat ovat vaikutuksessa tilanteeseen. (Eskola & Suoranta 1998, 85.)

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009) korostavat haastattelun olevan siitä ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, että siinä tutkittavien kanssa ollaan suorassa, kielellisessä vuorovaikutuksessa. He mainitsevat haastattelun etuna erityisesti sen joustavuuden. Tekemissämme haastatteluissa käytimme hyödyksemme joustavuutta, sillä haastateltavien nuoren iän vuoksi kysymyksiä oli tarve toistaa, oikaista ilmenneitä väärinkäsityksiä sekä selventää ilmausten sanamuotoja. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan haastattelun voi mieltää eräänlaiseksi keskusteluksi, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja on tutkijan johdattelemaa. Lapsen haastattelussa erona aikuisen haastatteluun on haastattelijan valta-asema lapseen nähden. Aikuinen määrittelee tilanteen ja tehtävän luonteen. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 128.)

Kouluikäisten lasten haastattelussa on huomioitava, ettei kaikki käsitteet ole välttämättä lapselle tuttuja. Haastattelijan on osoitettava kiinnostusta kaikkea lapsen sanomaa kohtaan, mutta otettava tutkijan rooli ja oltava tietoinen, että tapaaminen jää haastatteluun ja vastauksiin tulee reagoida neutraalisti. Haastattelija ei saa painostaa haastateltavaa ja hänen on siedettävä kaikki saamansa vastaukset, niin että haastateltava pystyy vastaamaan kysymyksiin täysin rehellisesti.

sesti. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 131.) Tekemissämme haastatteluissa olimme ottaneet nämä yllä esitetyt lasten haastattelun ominaispiirteet huomioon mahdollisimman sujuvan haastattelun saavuttamiseksi. Esimerkiksi haastattelussa käyttämämme kysymykset olivat tietoisien valinnan seurauksena arkikieliset ja lapsilähtöiset.

Ryhmähaastattelua voidaan käyttää yksilöhaastattelun sijaan esimerkiksi tilanteessa, jossa haastateltavien oletetaan jännittävän tilannetta tai haastattelijaa niin paljon, että riskinä on, ettei yksilöhaastattelusta syntyisi toimivaa tapahtumaa (Eskola & Suoranta 1998, 94). Koska haastateltavat olivat ensimmäisen ja toisen luokan oppilaita, oletimme heidän jännittävän haastattelutilannetta vähemmän, mikäli kyseessä olisi ryhmähaastattelu. Haastattelun luonne oli keskustelunomainen haastateltavien nuoren iän vuoksi.

Tavoitteemme haastatteluissa oli pitää keskustelu mahdollisimman luontevana, ilman jännitystä, jotta saimme pieniltä lapsilta mahdollisimman aitoja vastauksia. Eskola ja Suoranta (1998) kuvaavat ryhmähaastattelussa haastateltavien saavat toisiltaan tukea ja näin haastattelussa voidaankin saada tavallista enemmän tietoa haastateltavilta. Haastattelutilanteen ilmapiiri, haastattelun ajankohta sekä haastattelupaikka nousevat merkittäviksi tekijöiksi haastattelun onnistumisen kannalta (Ahonen, Saari, Syrjälä & Syrjäläinen 1994, 87). Nämä vaikuttivat valitsemaamme haastattelumuotoon, tilan valintaan sekä ajankohtaan.

3.5 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on luoda aineistoon selkeyttä ja näin tuottaa uutta tietoa tutkimuskohteena olevasta asiasta (Eskola & Suoranta 1998, 137). Aineiston analyysin tarkoituksena on jäsentää tästä tutkittavasta ilmiöstä selkeä, sanallinen kuvaus. Kun tutkittavaa aineistoa käsitellään laadullisesti, siinä keskitytään aineiston tulkintaan sekä sen käsittelyssä loogiseen päättelyyn. Laadullisessa analyysissä aineisto ensin hajotetaan osiin, jonka jälkeen se käsitteellistetään ja kootaan uudestaan johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.)

Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan perusanalyysimenetelmä, jota kytetään käyttämään kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä, on sisällönanalyysi, jota voidaan pitää väljänä teoreettisena kehyksenä sekä yksittäisenä metodina. Tämän aineiston analyysi aloitettiin litteroimalla toteutetut ryhmähaastattelut. Litteroinnilla tarkoitetaan nauhoitettujen haastatteluiden purkamista kirjoitetuksi tekstiksi (Ahonen ym. 1994, 163). Jokainen haastattelu litteroitiin omaksi tiedostokseen ja tulostettiin. Litteroitua aineistoa kertyi 14 sivua fonttikoolla 11 ja rivivälillä 1,15.

Tuomi ja Sarajärvi (2009) esittävät aineistolähtöisen analyysin ensimmäiseksi vaiheeksi aineiston redusoinnin. Aineiston analyysi aloitettiin alleviivaamalla haastatteluista kaikki haastateltavien aiheeseen liittyvät kommentit, joiden perusteella muokkasimme tutkimuskysymyksiämme. Aineiston redusointi tapahtuikin tutkimuskysymystemme sanelemana. Aineiston redusoinnissa kustakin alleviivatusta vastauksesta muodostettiin pelkistetty ilmaus. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 1.) esittelemme aineiston redusoinnin tuloksena saamiamme pelkistettyjä ilmiöitä.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston redusoinnista

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
“Äiti tykkää opiskella täällä mejän kaa, se haluaa opiskella suomee ja sit se menee yhteen kouluun opettajaksi. Siks se harjoittelee tekee kaikkea.”	Mahdollisuus siirtyä työelämään
“Äiti voi jäädä kotiin tai hoitaa lapsia.”	Kotona tarvittavat taidot
“Mä opetan mun äitille suomee, se ei osaa paljon sitä ja mä opetan sitä.”	Puhe- ja kirjoitustaito
“Osaa sanoo selkeämmin jutut, esimerkiksi tällaisissa tilanteissa, haastatteluissa.”	Kielen ymmärrys
“Mulle ei oo yhtään mitään väliä onks se täällä vai kotona.”	Koulussa ololla ei väliä

Toinen vaihe aineistolähtöisessä analyysissä on aineiston klusterointi eli ryhmitely (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108). Klusteroinnin ideana on pyrkiä löytämään aineistosta tiettyyn teemaan yhtyviä näkemyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Listasimme aineistosta redusoinnin tuloksena saamamme pelkistetyt ilmaukset ja muodostimme niistä pelkistettyjä ilmauksia koskevia alaluokkia. Alaluokiksi pelkistetyille ilmauksille muodostuivat muun muassa kielitaito, arjen taidot ja työelämätaidot. Tuomi ja Sarajärvi (2009) korostavat klusteroinnin pyrkivän aineiston tiivistämiseen entisestään ja muodostamaan sieltä löytyvistä yksittäisistä tekijöistä yleisempiä käsitteitä. Esimerkiksi useammasta haastatteluvastauksesta saimme selville lasten ajattelevan, että äidin on mahdollista mennä töihin opiskeltuaan. Taulukossa 2. esittelemme aineistosta saamiamme pelkistettyjä ilmauksia sekä yläluokkia, joita niistä muodostui.

Taulukko 2. Esimerkki aineiston klusteroinnista

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Mahdollisuus siirtyä työelämään Työllistyminen	Työelämän taidot
Lukutaito Puhe- ja kirjoitustaito Kielen ymmärrys Suomen kielen taito	Kielitaito
Kotona tarvittavat taidot Opiskelutaidot	Arjen taidot
Kiva tunne Hyvä tunne	Positiivinen tunne
Numeeriset taidot	Matemaattiset taidot
Outo tunne	Epämukava tunne
Koulussa ololla ei väliä Äidin koulutuksella on väliä	Koulutuksen merkitys

Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan viimeisenä aineiston analyysin vaiheena toimii aineiston abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Tässä klusteroinnin tuloksena saaduista alaluokista muodostettiin yhteisiä yläluokkia ja saadut yläluokat nimettiin niitä kuvaaviksi. Taulukossa 3. esittelemme, kuinka aineiston abstrahointi tapahtui äidin opiskeluun liittyvistä kokemuksista ja koulussa oppimista taidoista. Aineiston kanssa työskentelyssä relevanttia on löytää aineiston hajanaisuudesta ja moninaisuudesta merkitysten muodostamia kokonaisuuksia. Tällaiset merkityskokonaisuudet auttavat käsittämään kokonaisilmiötä ja järjestämään merkitysten epäjärjestyksen kokonaisuuksiksi. Ratkaisevaa on löytää aineistosta oleellisia merkityksiä ja pyrkiä käsittämään tutkittavaa ilmiötä sen eri puolien ja niiden välisten suhteiden kautta. (Laine 2010, 41.)

Taulukko 3. Esimerkki aineiston abstrahoinnista kokemuksista äidin opiskelusta ja koulussa opituista taidoista

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Positiivinen tunne Epämukava tunne	Tuntemukset äidin opiskelusta	Kokemukset äidin opiskelusta
Koulutuksen merkitys	Merkityksellisyys	
Kielitaito Matemaattiset taidot	Oppiaineisiin sisällytetyt taidot	Äidin koulussa oppimat perustaidot
Arjen taidot Työelämän taidot	Laaja-alaiset oppimiskokonaisuudet	

Tuomen ja Sarajärven mukaan (2009) aineistolähtöisen laadullisen eli induktiivisen aineiston analyysiä voidaan kuvata karkeasti prosessiksi, joka koostuu juuri näistä kolmesta yllä mainitusta vaiheesta. Aineiston sisällönanalyysi perustuu kin päättelyyn ja tulkintaan, jossa tarkoituksena on edetä empiirisestä aineistosta käsitteellisempään näkemykseen tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009,

112). Tämän tutkimuksen aineisto muovautui kohti käsitteellisempää näkemystä juuri redusoinnin, klusteroinnin sekä abstrahoinnin myötä.

3.6 Eettiset ratkaisut

Hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127). Kuula (2011) korostaa tutkijoiden itse tekevän viime kädessä tutkimustyötään koskevat eettiset ratkaisut ja täten olevan vastuussa niistä. Sen vuoksi tutkijan tehtävänä on noudattaa yhteisesti sovittuja käytänteitä omassa työssään. Hankimme tutkimuksen tekemistä varten asiaankuuluvat tutkimusluvut sekä suostumukset kaupungilta, kouluilta ja tutkittavien perheiltä. Perheille oli toimitettu tutkimuskysymykset ennakoon, jotta he saisivat tutustua niihin rauhassa ja tietäisivät mistä tutkimuksessa oli kyse, sillä on eettisesti perusteltua kertoa haastateltavalle, mitä haastattelu koskee (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73).

Haastattelutilanteet järjestettiin molemmissa kouluissa erillisissä, rauhallisissa luokissa. Haastattelut kuvattiin Jyväskylän yliopistolta lainaamillamme GoPro-kameroilla, jotta vältyimme haastattelutilanteissa muistiinpanojen kirjoittamiselta. Hirsjärven ja Hurmeen (2014) mukaan haastattelun tallentaminen muodossa tai toisessa onkin välttämätöntä. Kerättyä aineistoa säilytimme kryptatulla muistitikulla ja aineisto hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua. Toimimme yhteistyössä koulun rehtoreiden sekä niiden luokkien opettajien kanssa, joiden luokilta haastateltavat oppilaat olivat. Olimme usein yhteydessä myös Äidit mukana -hankkeen projektipäällikköön. Toimimme niin, että toimintamme oli tutkimuksen osalta läpinäkyvää kaikille tutkimuksen tahoille.

Tunnistettavuuden estäminen on yksi parhaiten tunnettuja ihmistieteiden tutkimuseettisiä normeja (Kuula 2011, 201). Tämä tutkimus arvostaakin tutkittavien yksityisyyttä. Kuula (2011) kertoo yksityisyyden kunnioittamisella tarkoitettavan, ettei yksittäisiä tutkittavia ole mahdollista tunnistaa tutkimusteksteistä. Tutkimukseemme osallistuneet eivät ole tunnistettavissa, sillä osallistuneiden anonymiteetin turvaamiseksi ei tutkimuksessamme ole julkistettu kouluja, joissa tutkimus toteutettiin, eikä haastateltujen oppilaiden nimiä tai heidän

sukupuoltaan. Aineisto pseudonymisoitiin niin, että haastatellut oppilaat nimettiin koodeilla lapsi 1.-lapsi 9. Tutkimuksen teossa pidettiin myös huolta siitä, että se noudattaa tietosuojalainsäädäntöä. Kuulan (2011) mukaan jokaisella tutkijalla on velvollisuus noudattaa tietosuojalainsäädäntöä, joka tarkoittaa ihmisen yksityisyyden suojelemista sekä kunnioittamista, oikeudellisia säännöksiä noudattavin periaattein ja toimintakäytännöin.

Haastattelujen alussa informoimme tutkimukseen osallistuneita oppilaita esittelemällä itsemme ja kertomalla miksi tutkimusta toteutamme. Korostimme videon tapahtuvan vain meitä itseämme varten ja että tulisimme poistamaan videon tutkimuksen päätyttyä. Ennen tutkimuksen toteuttamista tiesimme haastateltavista oppilaista ainoastaan heidän vuosiluokkansa. Emme myöskään aiemmin olleet tavanneet ketään tutkittavista. Haastattelutilanteissa haastateltavia ei johdateltu antamaan tiettyjä vastauksia, vaan heidän annettiin vastata haastattelukysymyksiin omien tuntemuksiensa mukaan.

4 TULOKSET

4.1 Lasten kokemukset äidin koulunkäynnistä

Äidin opiskelun herättämät tuntemukset. Lasten tuntemukset äitien opiskelusta olivat pääosin positiivisia. Lapset kuvailivat tuntemuksiaan äidin opiskelua kohtaan muun muassa adjektiiveilla kiva, mukava ja hyvä. Haastatteluissa nousi esille myös epämukava kokemus kohdistuen äidin opiskeluun ja lapsi kuvasi sen tuntuvaan oudolta. Hän kuitenkin lisäsi, että nyt asiaan oli jo tottunut.

Hyvältä, se tuntuu hyvältä, kun sit se oppii suomee ihan kunnolla, enemmän koulussa ja kun se halua oppii suomee ja oppii vaikeita asioita ja hyvin. (Lapsi 4, ryhmä 2.)

Vastauksista selvisi, että lasten käsityksen mukaan suomen kielen oppiminen oli koulussa tehokkaampaa kuin kotona. Lapset ymmärsivät, että äiti oppii koulussa vaikeitakin asioita. Haastatteluissa esille tuli ennen kaikkea esille suomen kielen taito ja sen tärkeys. Lukeminen sekä kielen puhuminen nostettiin tärkeiksi arkielämän taidoksi.

Tuntuu kivalta, mä opetan mun äitille suomee. (Lapsi 1, ryhmä 1.)

Osa lapsista myös kertoi opettavansa äitiä suomen kielen opiskelussa. Myös äitien motivaatio tuli esille, sillä lapset tunnistivat äitien halun oppia kieltä. Haastateltavat kertoivat äitien opiskelevan kotona ja heidän tekevän yhdessä koulu-tehtäviä.

Äidin koulutuksen merkitys. Lasten käsityksen äidin koulutuksen merkityksestä vaihtelivat paljon. Lapset eivät eritelleet syitä vastauksilleen, mutta erityisesti myönteisiä vastauksia äidin koulunkäynnistä antaneet tunnistivat koulutuksen merkityksen tulevan työelämän kannalta.

Koulu on parempi, kun kotona. (Lapsi 9, ryhmä 3.)

Mulle ei oo yhtään mitään väliä onks se täällä vai kotona. (Lapsi 7, ryhmä 3.)

Osalle haastateltavista ei ollut väliä, oliko äiti koulussa vai kotona. Osa taas piti koulua parempana vaihtoehtona. Erityisen merkitykselliseksi lapset kokivat suomen kielen osaamisen. Perusteluina näissä oli uusien taitojen oppiminen, joka lasten käsityksen mukaan johtaisi myös ammatin saamiseen. Ammatin saaminen nousi kaikissa haastatteluissa sekä seuraukseksi opiskelusta että tavoiteltavaksi asiaksi.

4.2 Koulutuksen tarjoamat mahdollisuudet

Tässä alaluvussa tarkastellaan, millaisia mahdollisuuksia koulutus lasten mielestä äidille tarjoaa. Tutkimme äitien koulutusta ja sen merkitystä lasten näkökulmasta.

Lasten kokemukset äitien koulussa oppimista taidoista. Kaikki haastateltavat ymmärsivät äidin oppivan uusia taitoja koulussa sekä osasivat nimetä näitä opittuja taitoja. Lapset tiedostivat äitiensä oppivan koulussa muun muassa matemaatiikkaa, oikeinkirjoitusta, suomen kielen kirjoitus- ja lukutaitoa sekä toimimaan erilaisissa tilanteissa, kuten haastatteluissa. Lapset kokivat äitien oppivan asioita, joita on perusopetuksen opetussuunnitelmassa nimetty (POPS 2014). He kokivat äitien taitojen paranevan sellaisissa asioissa, jotka on sisällytetty eri oppiaineisiin, kuten juuri matemaattisissa taidoissa. Lapset kokivat äitiensä perustaitojen parantuneen koulussa opiskelun myötä. Perustaidoilla viittaamme tässä tutkimuksessa luku- ja kirjoitustaitoon, numeerisiin taitoihin, arjen taitoihin ja työelämätaitoihin. Jyväskylän yliopisto on Perustaidot haltuun -hankkeessa määritellyt perustaitojen koostuvat juuri näistä taidoista (Bogdanoff ym. 2020). Äidit oppivat myös laaja-alaisiin oppimiskokonaisuuksiin sisällytetyjä aihealueita, joista esiin nousivat arjen taidot ja työelämätaidot.

Osaa paljon lukea, ehkä lukee enemmän. (Lapsi 8, ryhmä 3.)

Se oppii tekee vaikeita tehtäviä, se tykkää opiskelee. Joo se tykkää siitä. (Lapsi 3, ryhmä 1.)

Haastateltavat lapset olivat myös sitä mieltä, että heidän äitinsä viihtyivät koulussa ja pitivät opiskelusta. Osa oppilaista mainitsi opiskelevansa äidin kanssa

yhdessä ja jopa opettavan äitiään asioissa, jotka itse hallitsi paremmin. Äidit mukana -hankkeessa on nimetty juuri äidin ja lapsen yhdessä tekeminen asiaksi, joka auttaa äitiä oppimaan ja kehittymään (Äidit mukana 2019). Suomen kielen taito mainittiin haastatteluissa taidoksi, joka oli osalla äideistä jopa huonompi kuin ensimmäisen luokan oppilailla.

Mä opetan mun äitille suomee, se ei osaa paljon sitä ja mä opetan sitä. (Lapsi 2, ryhmä 1.)

Haastattelussa saamamme vastaukset olivat yhteneviä siitä, että äiti oli oppinut uusia taitoja koulussa. Merkittävimmäksi taidoksi nousi suomen kielen taito, sillä jokainen haastateltava vastasi äitinsä oppineen sitä koulussa ollessaan.

Opiskelun vaikutus äitien tulevaisuuteen. Haastateltavat lapset ymmärsivät, että opiskelemalla koulussa äidin on myöhemmin mahdollista siirtyä työelämään. Haastatteluissa ilmeni myös koulutuksen vaikuttavan äidin arjen taitoihin.

Se oppii vieläkin suomee, niin se menee töihin sitten. (Lapsi 6, ryhmä 2.)

Osa lapsista koki tietävänsä, mitä työtä äiti haluaisi tehdä opiskelun jälkeen. Vastauksista nousi esille muun muassa opettaja, sairaanhoitaja sekä ensihoitaja. Tämä vastaa Äidit mukana -hankkeen tavoitteita äitien työelämään siirtymisestä koulutuksen jälkeen (Äidit mukana 2019). Kaikilla haastateltavilla ei ollut tietoa äidin tulevaisuuden suunnitelmista.

Äiti tykkää opiskella täällä mejän kaa, se haluaa opiskella suomee ja sit se menee yhteen kouluun opettajaksi. Siks se harjoittelee tekee kaikkea. (Lapsi 2, ryhmä 1.)

Vastaukset koskien äidin tulevaisuutta eivät olleet yhtä yhteneviä kuin vastauksissa taidoista, joita äidin koettiin oppivan. Kaikki lapset kokivat opiskelun hyödyttävän äitiään mutta vain osa lapsista tunnisti yhteyden koulutuksen ja työllistymisen välillä.

5 POHDINTA

5.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia kokemuksia maahanmuuttajataustaisilla lapsilla oli äitien opiskelusta osana Äidit mukana -hanketta. Lisäksi tutkimme, millaisia mahdollisuuksia lapset kokivat koulutuksen äidilleen tarjoavan. Tutkimuksessa näitä asioita tarkasteltiin äidin opiskelun herättämien tuntemuksien ja koulutuksen merkityksellisyyden kannalta sekä pohdittiin koulutuksen vaikutusta tulevaisuuteen.

Merkittävimmät saamamme tulokset koskivat äidin koulutuksen merkitystä ja sen herättämiä tuntemuksia. Tutkimuksen tulosten mukaan lasten tuntemukset äitien opiskelusta ovat pääosin myönteisiä. Äidin opiskelu voi olla suurikin muutos perheelle aikaisemmin totutusta, jonka vuoksi perheen tuki voi olla merkittävässä roolissa äidin opiskelun kannalta. Lapset olivat huomanneet äitien viihtyvän koulussa sekä olevan motivoituneita suomen kielen oppimiseen. Suomen kielen osaamisen tärkeys nousikin useimmiten esiin kouluissa opituista taidoista ja opiskelun hyödyistä. Lasten mielestä kielen oppiminen oli myös tehokkaampaa koulussa kuin kotona. Jos suomen kieli ei ole maahanmuuttajaperheelle vielä luontevaa, on perusteltua, että kotikielenä on perheen äidinkieli ja näin oppimista ei kotona tapahdu.

Koulussa kielen opiskelu tarjoaa uudenlaisen ympäristön kielen opiskelulle ja vähitellen kielen käytöstä tulee helpompaa. Moni vastikään maahan muuttanut ei osaa puhua tai kirjoittaa hyvin maassa käytettyä kieltä, ja kielen oppimiseen vaikuttaa se, että keskimäärin 63 % ensimmäisen polven maahanmuuttajista ja 38 % toisen polven maahanmuuttajista käyttää kotonaan eri kieltä, kuin mikä on asuinmaan vallitseva kieli (OECD 2015, 10). Haastateltavien lasten äidit ovat ensimmäisen polven maahanmuuttajia ja lapset toisen polven maahanmuuttajia. Toisen polven maahanmuuttajat ovat aloittaneet maan valtakielen kuulemisen ja

käyttämisen nuorempana kuin ensimmäisen polven maahanmuuttajat ja tästä syystä saattavat omata vahvemman suomen kielen taidon kuin vanhempansa.

Tuloksissa äidin koulussa olon merkityksellisyydestä ilmeni eroavaisuuksia. Osalle lapsista oli väliä, onko äiti koulussa vai kotona, kun toisille sillä ei ollut merkitystä. Kaikki lapset kuitenkin kokivat äidin opiskelun hyödyttävän häntä. Hyödyt olivat niin arkisia kuin työllistymistä edistäviä. Kuitenkin vain osa lapsista tunnisti yhteyden koulutuksen ja työllistymisen välillä. Äidit mukana -hankkeen mukaan koulussa opiskelu on osa kotoutumisprosessia ja eräänlainen väylä työelämään. Nämä tutkimuksen tulokset eivät mielestämme kuitenkaan olleet yllättäviä ja jälkikäteen pohtiessa vastaukset olivat sellaisia kuin niiden olisi voinut olettaa olevan. Työ on tärkeää maahanmuuttajan kotoutumisen kannalta (ks. Havi ym. 2012, 26; Pehkonen 2017, 18). Saamissamme haastatteluvastauksissa tuli esille, että lapset kokivat työn tavoiteltavaksi asiaksi ja he korostivat suomen kielen osaamisen merkitystä. Tarnasen ja Pöyhösen (2011) mukaan kielen hallitseminen edistää kotoutumista.

Tutkimuksemme aiheesta ei ole tehty aiempia tutkimuksia, joissa hanketta tarkastellaan juuri lasten näkökulmasta. Tutkimus tuotti uutta tietoa Äidit mukana -hankkeesta sekä maahanmuuttajataustaisten lasten kokemuksista äidin ja sitä kautta koko perheen kotoutumisesta. Aikaisempien tutkimusten puute johtuu osaltaan ainakin hankkeen uutuudesta. Vaikka kyseessä on maahanmuuttajataustaisten perheiden äiteihin kohdistunut hanke, on tärkeä huomioida sen merkitys koko perheen kotoutumisen kannalta. Ennen kaikkea hankkeella on vaikutus äitiin yksilönä mutta myös koko perheeseen suomalaisen kulttuuriin integroitumisessa. Koimme tärkeäksi tuoda tutkimuksellamme lasten äänen kuuluviin. Mielenkiintomme aiheen tutkimisessa herätti aiheen tutkimattomuus ja koimme sen tärkeäksi.

Onnistuimme tässä tutkimuksessa selvittämään sille asetetut tavoitteet, jotka luvun alussa mainitsimme. Saimme uutta tietoa tutkittavasta aiheesta sekä vastauksia, jotka vastasivat hyvin tutkimuskysymyksiimme. Tärkeintä oli kuitenkin se, että tutkimus nosti esille aiheen tutkimattomuuden. Tutkimattomuus ja sen myötä se uusi tieto, mitä tutkimus tuotti, on hyödynnettävissä esimerkiksi hankkeen sekä suomalaisen kotoutumisprosessin kehittämiseen. Koemme lasten kotoutumisen yhtä tärkeäksi kuin aikuisten.

Lapset ottavat mallia itselleen läheisistä aikuisista ja sen myötä aikuisten kotoutumisessa on tärkeä kuulla myös lasten ääntä (ks. Hunner-Kreisel & Bohne 2016, 4). Äidit mukana -hankkeessa lapsilla on suuri merkitys, ja siksi heidän kokemuksiaan on syytä huomioida. Tutkimuksen tulokset ovat käytäntöön sovellettavia esimerkiksi hankkeen kehittäelyssä ja sen tuloksia pohdittaessa.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet

Tätä tutkimusta voidaan pitää luotettavana, sillä tutkimuksemme kulku ja siinä hyödynnetyt metodit on pyritty esittämään niin selkeästi ja tarkasti kuin mahdollista. Olemme tutustuneet tutkimuskirjallisuuteen ja perustaneet valintamme hyvälle tieteelliselle käytännölle. Tulososiossa on käytetty lasten suoria lainauksia tulkintojen todentamiseen, näin havainnollistaen mahdollisimman tarkasti lasten kokemuksia äidin opiskelusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–141.) Esitetyt väitteet todistetaan oikeaksi käyttämällä lainauksia haastatteluista, joissa he kertovat omia henkilökohtaisia kokemuksiaan (Alasuutari 2011, 106). Kahdesta ensimmäisestä haastattelusta saamamme vastaukset olivat samankaltaisia ja painottuivat samoihin kysymyksiin. Kolmannesta haastattelusta saamamme vastaukset painottuivat niihin kysymyksiin, joiden osalta edellisten haastatteluiden vastaukset jäivät niukoiksi. Tulososiossa esittämämme lainaukset ovat jakautuneet haastattelyryhmien välillä epätasaisesti, vaikka kaikille ryhmille esitettiin samat kysymykset, ja tämän voidaan ajatella heikentävän tutkimuksemme luotettavuutta. Tarkastelemme tutkimuksen luotettavuutta nyt lähemmin tutkimuksen uskottavuuden, puolueettomuuden, siirrettävyyden sekä yleistettävyyden näkökulmasta.

Tutkimuksen uskottavuudella tarkoitetaan sitä, onko tutkimus pätevä. Siinä pohditaan, onko tutkimuksessa keskitytty tarkastelemaan tutkimuskysymyksiä, onko tutkimus perusteellisesti tehty ja ovatko saadut tulokset sekä tehdyt päätelmät asianmukaisia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Tuomi & Sarajärvi 2009, 136.) Tutkimukssamme onnistuttiin tutkimaan sitä, mitä oli tavoitteiden mukainen tarkoitus.

Haastateltavat lapset vastasivat haastattelukysymyksiin täysin omien kokemustensa perusteella. Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan luotettavan tutkimuksen tulee olla puolueeton niin, ettei tutkija ole johdatellut tutkittavia antamaan haluamiaan vastauksia. On lähes mahdotonta onnistua täydellisessä objektiivisuudessa, sillä laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien kertomukset suodatuvat tutkijan oman kehyksen läpi, koska tutkija on tutkimuksen luoja ja tulkitsija (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Pyrimme pitämään haastatteluissa sekä niiden analysoinneissa puolueettoman näkökannan ja kertomaan lasten kokemukset rehellisesti.

Tutkimuksen siirrettävyydellä tarkoitetaan arviota siitä, ovatko tutkimuksen tulokset sovellettavissa vastaavaan ilmiöön erilaisissa olosuhteissa (Metsämuuronen 2006, 201). Tulosten siirrettävyyteen vaikuttavat haastateltavien valinta sekä miten samanlaisia ovat tutkitun ympäristön lisäksi ympäristö, johon tuloksia siirretään. Toteutettaessa uutta vastaavaa tutkimusta haastateltavia valittaessa olisi suotavaa, että he omaisivat melko samanlaisen kokemusmaailman kuin alkuperäisen tutkimuksen tutkittavat. Lisäksi heillä tulisi olla ensikäden tietoa tutkimuksen aihepiiristä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tutkimuskohde on tässä tutkimuksessa kuvattu niin, että se on mahdollista toteuttaa myös toisessa kontekstissa. Koemme kuitenkin, että tutkimuksen tulokset olisivat siirrettävissä vain sellaiseen maahan, jossa työnteko kotoutumisen edistäjä on yhtä merkittävä kuin Suomessa. Suomen olosuhteet nähdään siis tutkimuksen osalta keskeiseksi rakennetekijäksi (Metsämuuronen 2006, 201).

Tutkimuksen yleistettävyydellä tarkoitetaan, että tutkittavan ilmiön pohjalta voidaan saada osviittaa myös muita vastaavanlaisia tapauksia varten (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Koemme, että samanlainen tutkimus voisi juuri suomalaisen kulttuurin mukaisessa viitekehyksessä tuottaa yhteneviä tuloksia. Jos hankkeen laajentuessa vastaava tutkimus tehtäisiin useammassa koulussa, voisivat vastaukset olla yhteneviä saamiemme tulosten kanssa.

Tutkimuksen rajoitteiksi voidaan nimetä tutkijoiden kokemattomuus haastattelijoina. Tämä tutkimus oli molemmille ensimmäinen. Kokemattomuus haastattelijoina on puolestaan voinut vaikuttaa haastateltavien lasten antamiin vas-

tauksiin. Lasten haastattelu kuitenkin eroaa aikuisen haastattelusta ja vaatii haastattelijalta erilaista huomiointia (Hirsjärvi & Hurme 2014, 128). Lasten antamat vastaukset jäivät osaltaan niukoiksi ja heikon suomen kielen takia on vaarana, etteivät he joko täysin ymmärtäneet kysymystä tai antamaansa vastausta. On mahdollista, että tutkijat tekivät myös omia tulkintojaan liittyen haastateltavien ilmeisiin ja eleisiin, jolloin tulkintaan voi liittyä riskinsä tutkijan omien merkitysyhteyksien vaikutuksesta. Tutkimuksen aiheesta ei ollut löydettävissä aikaisempaa tutkimustietoa tai teoriaa, joihin tutkimustuloksia olisi verrattu. Tämä puolestaan vähentää tutkimuksen vahvistuvuutta ja vertailukelpoisuutta.

Tutkimuksen vahvuuksiksi esitämme tulosten yhteyden tutkimaamme hankkeeseen sekä sen tavoitteisiin. Mielestämme vahvuuksia ovat myös tutkimuksen tuottama uusi tieto ja lasten äänen kuuluviin tuominen. Tutkimus tuotti uutta, korvaamatonta tietoa hankkeesta ja lasten kokemuksista perheen kotoutumisesta. Saatuja tuloksia on peilattu lähteisiin, joita on käytetty runsaasti ja hyödynnetty tarkoituksenmukaisesti. Tutkijat ovat paneutuneet tutkimukseensa ja käyttäneet siihen reilusti aikaa, mikä Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan on yksi laadullisen tutkimuksen vaatimuksista.

Tutkimuksellamme olisi runsaasti erilaisia jatkotutkimusmahdollisuuksia. Mielenkiintoista olisi selvittää esimerkiksi äitien kokemuksia, verrata niitä saamiimme lasten kokemuksiin ja näin saada vertailevaa tutkimustietoa hankkeesta. Myös samojen lasten haastatteleminen uudelleen äitien koulunkäynnin päätyttyä antaisi varmasti arvokasta tutkimustietoa. Myös perheen toisen vanhemman haastatteleminen ja sen kautta hankkeen vaikutus koko perheen kotoutumiseen sekä sen onnistumiseen, olisi mielenkiintoista jatkotutkimusta ajatellen. Opettajien haastatteleminen heidän kokemuksistaan tai heidän havaintonsa kotouttamisen merkityksestä laajemmassa mittakaavassa tuottaisi myös arvokasta tietoa. Äidit mukana -hanke on uutuutensa vuoksi paljon erilaisia tutkimusmahdollisuuksia tarjoava. Koemme, että jatkotutkimukset toisivat uutta, arvokasta tietoa hankkeesta, jota voitaisiin hyödyntää niin hankkeen kehittämiseen kuin kotoutumisen edistämiseen Suomessa. Jatkotutkimuksen haasteiksi saattavat nousta maahanmuuttajaäitien ja perheiden kielitaito sekä samojen tutkittavien tavoitet-

tavuus. Koska kotoutumista tapahtuu myös hankkeen ulkopuolella, on edes tutkittavan itsensä mahdotonta rajata, mikä kotoutumisessa on tapahtunut opiskelun ansiosta.

Maahanmuuttajien kotoutuminen on suuri haaste yhteiskunnalle ja jokaiselle meistä (Bel Adell 1994, 121). Tässä tutkimuksessa reagoimme tähän haasteeseen hankkeen näkökulmasta ja olemme vastanneet siihen tuomalla lasten äänen kuuluviin. Ennen kaikkea koemme aiheen ajankohtaisuuden tutkimuksemme parhaaksi puoleksi. Olisi mielenkiintoista jatkaa tutkimusta jatkotutkimusehdotusten kautta. Koemme tämän kaltaisten tutkimusten toteuttamisen ensisijaisen tärkeäksi maahanmuuttajavolyymien kasvaessa, jotta voimme taata maahanmuuttajien onnistuneen integroitumisen yhteiskuntaan.

LÄHTEET

- Ahonen, S., Saari, S., Syrjälä L. & Syrjäläinen E. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Airola, E. 2013. Kun kulttuurit kohtaavat – Terveyspalvelujen monikulttuurisuus ja laatu terveydenhuoltohenkilöstön ja maahanmuuttajien kokemana. Tampereen yliopisto. Terveystieteiden yksikkö. Pro gradu -tutkielma.
- Arajärvi, P. 2009. Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut. Sisäasiainministeriö, Sisäasiainministeriön julkaisuja 2/2009.
- Bel Adell, C. 1994. La integracion social de los inmigrantes y las organizaciones no gubernamentales. *Papeles De Geografía* (20), 119–132. Luettu 27.3.2020. <https://digitum.um.es/digitum/bitstream/10201/2551/1/105502.pdf>
- Berkman, L. F., & Glass, T. 2000. Social integration, social networks, social support, and health. *Social epidemiology*, 1, 137–173.
- Bogdanoff, M., Kärkkäinen, K., Mustonen, S., Nikula-Jäntti, T., Reiman, N., Seilonen, M., Suni, M., Tammelin-Laine, T., Tarnanen, M., Törmänen, S., Vaarala, H. & Virtanen, A. 2020. Perustaidot haltuun -koulutusmalli. Verkko-materiaali opettajankoulutukseen. Jyväskylän yliopisto. <https://peda.net/oppimateriaalit/perustaidothaltuun>
- Brissette, I., Cohen, S. & Seeman, T. E. 2000. Measuring social integration and social networks. S. Cohen, L. G. Underwood, & B. H. Gottlieb. Teoksessa: *Social support measurement and intervention: A guide for health and social scientists*. Oxford University Press.
- Engdahl, M. 2014. Naturalizations and the economic and social integration of immigrants. No. 2014: 11. Luettu 15.3.2020. Working Paper. www.econstor.eu.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Forsander A. 2013. Maahanmuuttajien sijoittuminen työelämään. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen, & M. Säävälä, M. Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 220–244.
- Franzén, E. C., & Johansson, L. 2004. Föreställningar om praktik som åtgärd för invandrades integration och socialisation i arbetslivet. Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU).

- Havi, M., Lätti, M., Westman, A. L., Hiltunen, S. & Rannikko, A. 2012. Maahanmuuttajan matka suomalaisen yhteiskuntaan. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Homovic, D. 2008. Invandrarkvinnors situation i det svenska arbetslivet. Halmstad University, School of Social and Health Sciences (HOS). Masteruppsats.
- Hunner-Kreisel, C. & Bohne, S. 2016. *Childhood, youth and migration: Connecting global and local perspectives*. Cham: Springer.
- Kosonen, R., Saari, E., Aaltonen, S., Heponiemi, T., Jauhiainen, S., Kankaanpää, R., Palander, J., Pöllänen, P., Steel, T. & Yijälä, A. 2019. Maahanmuuttaja osalliseksi ja työhön. Suomen työterveyslaitos. Luettu 15.3.2020.
https://www.ttl.fi/wp-content/uploads/2019/03/Maahanmuuttajat-Policy-brief_190314.pdf
- “Kotouttaminen: Keskeiset käsitteet.” 2020. Kotouttaminen.fi, luettu 16.3.2020.
<https://kotouttaminen.fi/tietoa-palvelusta>
- Kuula, A. 2011. *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Laine, T. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola, & R. Valli. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus 28–45.
- Latomaa, S. 2007. Miten maahanmuuttajat kotoutuvat Suomeen - opinpolku varhaiskasvatuksesta työelämään. Teoksessa S. Pöyhönen ja M.-R. Luukka (toim.) *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulupoliittisen projektin loppuraportti*. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä, 317–368.
- Latomaa, S., Pöyhönen S., Suni M. & Tarnanen M. 2013. Kieli kysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä. (toim.) *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 163–183.
- Lepola, O. 2002. *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi: monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Maahanmuuttajat. 2020. Väestöliitto.fi. Luettu 22.4.2020. https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/
- Maahanmuuttajien kotoutumista tukevat ESR -hankkeet: Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 Suomen rakennerahasto-ohjelma. 2016. Rakennerahasto.fi. Luettu 27.4.2020. https://www.rakennerahastot.fi/documents/10179/984438/Kotoutumis_hankkeet+30.6.2016%2C%20FI.pdf/70e1ecf8-771d-4617-868c-4070eae3f072
- Maahanmuuttovirasto. 2020. Sanasto. Keskeisiä maahanmuuttoon liittyviä termejä. Luettu 13.5.2020. http://www.migri.fi/medialle/nimi_ja_kaannokset/sanasto#M_fi
- Martikainen, T. ja Tiilikainen, M. 2007. Maahanmuuttajanaiset: käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa T. Martikainen ja M. Tiilikainen. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos. Helsinki. 15-37.
- Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp.
- OECD. 2015. Helping immigrant students to succeed at school – and beyond. Luettu 27.3.2020. <https://www.oecd.org/education/Helping-immigrant-students-to-succeed-at-school-and-beyond.pdf>
- Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Luettu 28.3.2020. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus 2012. Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2012. Luettu 27.3.2020. https://kotouttaminen.fi/documents/3464316/4201921/139342_aikuisten_maahanmuuttajien_kotoutumiskoulutuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2012.pdf/acfa8b85-e7c3-40e1-b7c1-9c722869cf55/139342_aikuisten_maahanmuuttajien_kotoutumiskoulutuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2012.pdf
- Pehkonen E. 2017. Maahanmuuttajataustaisten naisten koulutuksen kontekstissa rakentuvat identiteetit ja oppimisprosessi. Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Peltola, U. & Metso, L. 2008. Maahanmuuttajien kuntoutumisen ja työllistymisen tukeminen Helsingissä. Kuntoutussäätiön tutkimuksia, 79/2008.

- Pöyhönen, S., Tarnanen, M., Vehviläinen, E., Virtanen, A. & Pihlaja, L. 2010. Osallisena Suomessa: Kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus; Suomen Kulttuurirahasto.
- Ruhanen, M. & Martikainen T. 2006. Maahanmuuttajaprojektit: hankkeet ja hyvät käytännöt. Helsinki: Väestöliitto; Väestöntutkimuslaitos.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Luettu 28.4.2020. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/viit-tausohje.html>
- Schubert, C. 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, S. Fågel & M. Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet ja kotoudumme, maahanmuuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Väestöliitto. Helsinki: Kirjapaino Fram, Vaasa, 63-77.
- Taajamo, M. & Puukari, S. 2007. Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Teräs M. & Kilpi-Jakonen E. Maahanmuuttajien lapset ja koulutus. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 184-202.
- Tarnanen, M. & Pöyhönen, S. 2011. Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. Puhe ja kieli, 4. Jyväskylän yliopisto. 139–152.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- “Työ- ja elinkeinoministeriö: Maahanmuuttajien kotouttaminen edellyttää yhdenvertaisuutta ja yhteistyötä.” 2020. Tem.fi. Luettu 16.3.2020. <https://tem.fi/maahanmuuttajien-kotouttaminen>
- Umberson, D. 1987. Family status and health behaviors: Social control as a dimension of social integration. *Journal of health and social behavior*, 306-319.
- Valenta, M. 2008. The workplace as an arena for identity affirmation and social integration of immigrants. In *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* 5/2008.
- Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Luettu 20.3.2020. <https://tem.fi/documents/1410877/3506436/Valtion+kotouttamisohjelma+vuosille+2016-2019.pdf>

- Yijälä, A. & Luoma, T. 2018. "En halua istua veronmaksajien harteilla, haluan olla veronmaksaja itse" – Haastattelututkimus maahanmuuttajien työmarkkinapoluista ja työnteon merkityksestä heidän hyvinvoinnilleen. Helsingin kaupungin kanslian tutkimuksia 2018:2. Luettu 20.3.2020. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/tietoa-helsingista/tilastot-ja-tutkimukset/julkaisut/tutkimussarjat-2018>
- "Äidit mukana" 2019. Aiditmukana.fi. Luettu 18.9.2019. <https://aiditmukana.fi>